

отказывать рейдеру в созыве собрания акционеров, даже если повестка дня абсурдна. Следует тщательным образом проверить, что ни в офисных помещениях предприятия, ни дома у руководства и крупных акционеров нет ничего компрометирующего. Не надо облегчать рейдеру задачу по возбуждению уголовного дела против работников предприятия. Следует срочно сккупить оставшиеся у миноритариев акции, несмотря на поднимающуюся на них цену, а кроме этого, имеет смысл сккупить и оплатить долги предприятия.

Потенциальный агрессор проводит своеобразный мониторинг компании-жертвы, причем ее собственники и менеджмент части и не догадываются об этом. Поэтому при построении превентивной корпоративной защиты компании, первым этапом которой служит проведение глубокого мониторинга компании, можно наблюдать за действиями рейдера со своей стороны.

Поэтому только после реализации перечисленных выше мероприятий удачная оборона может быть гарантирована.

Итак, как мы убедились и постарались схематично аргументировать в данной статье, без поддержки государства в лице судебной власти и силовых ведомств рейдерские схемы невыполнимы. Вот так в Украине и наблюдается, как наряду с уже пустившей могучие корни теневой экономикой, в последние годы активно развивается процесс формирования новой лжеправовой специализации - "теневой юстиции", специализирующейся на обслуживании захвата предприятий у законных собственников, от чего все чаще страдают иностранные инвестиции.

Исходя из сказанного, можно сделать основной вывод: только четкая программа правовой защиты и представление о возможных рисках, связанных с владением недвижимостью, может стать мощным инструментом для блокирования действий возможного агрессора и защиты своих имущественных прав.

*Сквирський І.О., ст. викладач
кафедри адміністративного та господарського права
юридичного факультету ЗНУ*

УДК: 343. 27: 343. 816

ЮРИДИКО-ФАКТИЧНІ ПІДСТАВИ ЗАСТОСУВАННЯ ВИПРАВНИХ РОБІТ ЯК ВИДУ АДМІНІСТРАТИВНОГО СТЯГНЕННЯ: УЗАГАЛЬНЮЮЧИЙ АНАЛІЗ

У світі сучасних нормотворчих процесів, особливо щодо підготовки нового кодифікованого адміністративно-деліктного акту, істотно актуалізується потреба поглибленого дослідження системи адміністративних стягнень, приведення її у відповідність до вимог сучасного періоду, із тим, щоб вона була максимально адекватною і спроможною реакцією держави на вчинення різного роду адміністративних проступків. Своє чільне місце в арсеналі адміністративних стягнень завжди займали і зберігають до цього часу виправні роботи, щодо подальшої долі яких останнім часом точиться досить гостра дискусія у науковому середовищі та серед юристів-практиків (від повного заперечення їх подальшого існування і до потреби кардинального оновлення їх процесуального режиму). Слід погодитися, що нормативні засади застосування виправних робіт

істотно застаріли, потребують своєї корекції, і серед іншого, уваги потребують так звані юридико-фактичні підстави їх застосування. На жаль, у вітчизняній правовій науці питання юридико-фактичних підстав застосування виправних робіт взагалі не привернули уваги вчених-адміністративістів. Ті роботи, які є на сьогоднішній день, в основному, присвячені або ж характеристикам виправних робіт поряд з іншими різновидами адміністративних стягнень (наприклад, роботи Н.Хорошак, Д.Лукачак, В.Двер'янова, С.Гончарука, Т.Коломоща та ін.), або ж питанням законодавства про адміністративну відповідальність в цілому. Отже, метою цієї статті є узагальнюючий аналіз юридико-фактичних підстав застосування виправних робіт, що, в кінцевому підсумку, лише сприятиме остаточному вирішенню питання щодо подальшої долі виправних робіт як виду адміністративного стягнення.

Чинний Кодекс України про адміністративні правопорушення передбачає цілу низку складів адміністративних проступків, за вчинення яких передбачено стягнення у вигляді виправних робіт. Варто зауважити, що враховуючи доволі значну суворість виправних робіт та їх специфіку, перелік адміністративних проступків, за вчинення яких може застосовуватись це стягнення, є невеликим. При цьому, кожний проступок з цього переліку характеризується значним ступенем суспільної шкідливості у порівнянні з іншими адміністративними правопорушеннями. Зокрема, до їх числа відносяться:

- ♦ дрібне вкрадення чужого майна (ст. 51);
- ♦ ухилення від відшкодування майнової шкоди, заподіяної злочинним підприємством, установам, органів адмін. або громадянам (ст. 511);
- ♦ дрібне хуліганство (ст. 173);
- ♦ поширювання неправдивих чуток (ст. 1731);
- ♦ вчинення насильства в сім'ї або невиконання законного припису (ст. 1732);
- ♦ розпивання спиртних напоїв в громадських місцях та поява в громадських місцях у п'яному вигляді особи, два дні протягом року піддавалась адміністративному стягненню за такі дії (ч. 3 ст. 178);
- ♦ злісна неповора законному розпорядженню або вимозі працівника міліції, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця (ст. 185);
- ♦ порушення встановленого порядку організації або проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій, якщо ці дії вчинені повторно протягом року після застосування заходів адміністративного стягнення або організатором зборів, мітингу, вуличного походу, демонстрації (ч. 2 ст. 1851);
- ♦ публічні заклики до невиконання вимог працівника міліції чи посадової особи Військової служби правопорядку у Збройних Силах України (ст. 1857);
- ♦ злісна неповора законному розпорядженню або вимозі працівника транспорту, який здійснює контроль за перевезенням пасажирів (ст. 1859);
- ♦ порушення правил адміністративного нагляду (ч. 2 ст. 187);
- ♦ незаконне перетинання або спроба незаконного перетинання державного кордону України (ст. 2041).

Переважна більшість складів адміністративних проступків, за вчинення яких передбачається застосування виправних робіт, сконцентрована у Главі 15 КУпАП - "Адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління" -

ність. Чотири склади містить в собі Глава 14 - "Адміністративні правопорушення, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку", два - у Главі 5 - "Адміністративні правопорушення в галузі праці і здоров'я населення".

Аналіз сутності всіх вище перерахованих складів адміністративних проступків, кожного складу окремо, дозволяє виявити певні закономірності та особливості юридико-фактичних підстав застосування виправних робіт.

Слід відмітити, що санкції статей, які передбачають в якості стягнень виправні роботи, мають альтернативний характер. Поряд із виправними роботами законодавець передбачає застосування й інших адміністративних стягнень. При цьому прослідковується певна закономірність, що полягає у можливості застосування до особи, винної у вчиненні передбачених проступків поряд з виправними роботами штрафу та адміністративного арешту. Лише ст. 511 КУпАП - "Ухилення від відшкодування майнової шкоди, заподіяної злочинним підприємством, установам, організаціям або громадянам", передбачає серед санкцій поряд із виправними роботами та штрафом попередження та санкція статті 1731 Кодексу, що містить лише штраф та виправні роботи.

Крім того, слід звернути увагу і на іншу особливість. Відповідно до ст. 31 Кодексу України про адміністративні правопорушення граничний строк застосування виправних робіт складає два місяці. Однак, за згадем в санкціях статей КУпАП, що встановлюють адміністративну відповідальність за вчинення конкретних адміністративних проступків, строк виправних робіт визначається з вказівкою нижньої та верхньої межі від одного до двох місяців (ст. ст. 51, 173, 178, 185, 1851, 1857, 1859, ст. 187) виняток складає ст. 1731 - "Поширювання неправдивих чуток", ч. 1 ст. 2041 - "Незаконне перетинання або спроба незаконного перетинання державного кордону України", що передбачає строк виправних робіт до одного місяця без вказівки нижньої межі; ст. 511 - "Ухилення від відшкодування майнової шкоди, заподіяної злочинним підприємством, установам, організаціям або громадянам" та ч. 2 ст. 2041, що також не передбачає нижньої межі, вказуючи лише верхню - два місяці.

Важливого значення для з'ясування сутності юридико-фактичних підстав застосування виправних робіт має висвітлення питання складу адміністративного правопорушення. Під складом адміністра-

тивного проступку розуміється встановлена адміністративним законодавством сукупність об'єктивних і суб'єктивних ознак, за наявності яких діяння вважається адміністративним проступком. Якщо вести мову про родовий об'єкт адміністративних правопорушень, за які передбачено застосування виправних робіт, то їх можна класифікувати на кілька груп. Першу групу складають проступки, що посягають на відносини власності (державну, комунальну, приватну) - дрібне викрадення чужого майна (ст. 51); ухилення від відшкодування майнової шкоди, заподіяної злочинним підприємством, установам, організаціям або громадянам (ст. 511). До другої групи можна віднести адміністративні проступки, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку, а саме дрібне куліганство (ст. 173); поширювання неправдивих чуток (ст. 1731); вчинення насильства в сім'ї або невиконання захисного припису (ст. 1732); розпивання спиртних напоїв в громадських місцях та поява в громадських місцях у п'яному вигляді особи, яка двічі протягом року піддавалась адміністративному стягненню за такі дії (ч. 3 ст. 178). При цьому, безпосереднім об'єктом адміністративного проступку, передбаченого ст. 173 є суспільний порядок, честь і гідність громадян, адміністративного проступку за ст. 1731 - права і законні інтереси громадян, ст. 1732 - суспільні відносини в сфері попередження насильства в сім'ї, ч. 3 ст. 178 - суспільний порядок, людська гідність і суспільна моральність.

Третю групу складають адміністративні проступки, що посягають на встановлений порядок управління, а саме: злісна непокоря законному розпорядженню або вимозі працівника міліції, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця (ст. 185); порушення встановленого порядку організації або проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій, якщо ці дії вчинені повторно протягом року після застосування заходів адміністративного стягнення або організатором зборів, мітингу, вуличного походу, демонстрації (ч. 2 ст. 1851); публічні заклики до невиконання вимог працівника міліції чи посадової особи Військової служби правопорядку у Збройних Силах України (ст. 1857); злісна непокоря законному розпорядженню або вимозі працівника транспорту, який здійснює контроль за перевезенням пасажирів (ст. 1859); порушення правил адміністративного нагляду (ч. 2 ст. 187); незаконне перетинання або спроба незаконного

перетинання державного кордону України (ст. 2041).

Об'єктивна сторона складу проступку - це зовнішній прояв суспільно небезпечного посягання на об'єкт, що перебуває під охороною адміністративно-правових санкцій. Відповідно до цього об'єктивну сторону складу адміністративного правопорушення утворюють ознаки, що характеризують зовнішні прояви проступку.

Аналіз об'єктивної сторони складів адміністративних проступків, за які передбачається застосування виправних робіт, також дає можливість класифікувати ці правопорушення на різні групи за ознакою діяння. Зокрема, протиправне діяння може бути простим і складним. Просте являє собою одну дію або короткочасну бездіяльність, єдиний короткочасний акт протиправної поведінки. Так, простий склад має адміністративне правопорушення, передбачене ст. 185 - злісна непокоря законному розпорядженню або вимозі працівника міліції, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця.

До складних діянь, тобто таких, що складаються з декількох самостійних дій, або розтягнута в часі, або скоюються групою, можна віднести всі інші склади вище зазначеного переліку адміністративних правопорушень.

При цьому, проступки за ст. 51 - дрібне викрадення чужого майна, ст. 173 - дрібне куліганство, ст. 1732 - вчинення насильства в сім'ї або невиконання захисного припису, ч. 3 ст. 178 - розпивання спиртних напоїв в громадських місцях та поява в громадських місцях у п'яному вигляді особи, яка двічі протягом року піддавалась адміністративному стягненню за такі дії та за ст. 1857 - публічні заклики до невиконання вимог працівника міліції чи посадової особи Військової служби правопорядку у Збройних Силах України і за ст. 2041 - незаконне перетинання або спроба незаконного перетинання державного кордону України відносяться до групи складних діянь, що караються в адміністративному порядку і складаються з альтернативних діянь. Такими правопорушеннями вважаються, такі склади яких утворить учинення як однієї з перелічених у законі дій, так і всіх разом.

Адміністративні проступки за ч. 2 ст. 1851 - порушення встановленого порядку організації або проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій, якщо ці дії вчинені повторно протягом року після застосування заходів

адміністративного стягнення або організатором зборів, мітингу, вуличного походу, демонстрації, та за ч. 2 ст. 187 - порушення правил адміністративного нагляду відносяться до групи збірних складних діянь, тобто таких, що фактично складаються з кількох різних порушень, які існують самостійно, хоча і дуже близьких за змістом адміністративно-правових норм, законодавець розглядає такі діяння як одне правопорушення.

Ухищення від відшкодування майнової шкоди, заподіяної злочинним підприємством, установам, організаціям або громадянам (ст. 511) є тривалочасним проступком. Такими проступками визнаються правопорушення, які починаються з якоїсь протиправної дії або бездіяльності, здійснюються потім безперервно шляхом невиконання обов'язку. Початковим моментом такого діяння може бути як активна дія, так і бездіяльність. Потім винний або не виконує конкретний покладений на нього обов'язок, або виконує його неповністю, неналежним чином, і його поведінка оцінюється як бездіяльність щодо цього обов'язку.

Поширювання неправдивих чуток (ст. 1731), на нашу думку може бути як простим протиправним діянням, (коли воно має одноразовий характер) так і таким, що продовжується якщо це адміністративне правопорушення складається з ряду тождесних, тісно пов'язаних між собою проступків, сукупність яких утворює єдине правопорушення. В даному випадку воно має складатися з окремих, дискретних, тождесних діянь, що відділені одне від одного в часі (багаторазове поширювання неправдивих чуток в теле- або радіо ефірі, в газетах щодо одного і того ж явища чи події тощо).

Пропорушенням із двома діями, тобто таким, склад якого утворює єдність двох самостійних дій і вчинення тільки однієї, передбаченої законом дії, складу правопорушення не створює, можна назвати адміністративний проступок за ст. 1859 - злісна непокоря законному розпорядженню або вимозі працівника транспорту, який здійснює контроль за перевезенням пасажирів. В даному випадку для однієї непокори, як злісної, зі сторони осіб, зобов'язаних виконувати законні вимоги працівника транспорту, необхідно враховувати характер непокори, що може виражатися у відмові від виконання обов'язкових вимог, пов'язану з фізичним опором або образою, а так само з іншими протиправними діями.

Детальне вивчення юридико-фактичних підстав застосування виправки робіт дозволяє виявити закономірність, відповідно до якої, загальним суб'єктом вище зазначених проступків є фізична осудна особа, яка досягла 16 років. Проте, в деяких випадках суб'єкт проступку має спеціальні ознаки, що зумовлені його правовим статусом та віком. Зокрема, суб'єктом порушення встановленого порядку організації або проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій, якщо ці дії вчинені повторно протягом року після застосування заходів адміністративного стягнення або організатором зборів, мітингу, вуличного походу, демонстрації (ч. 2 ст. 1851) є громадянин, який на день вчинення правопорушення досяг 18 років. Це правило стосується осіб, які є організаторами зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій. Для рядових учасників подібних заходів деліктоздатність за цим проступком настає з 16 років [1]. В даній ситуації слід відмітити й іншу спеціальну (кваліфікуючу) ознаку суб'єкта цього адміністративного правопорушення - минула протиправна поведінка ("...якщо ці дії вчинені повторно протягом року після застосування заходів адміністративного стягнення..."). Порушення правил адміністративного нагляду (ч. 2 ст. 187) також характеризується спеціальним суб'єктом. В даному випадку - це є особи, які знаходяться під адміністративним наглядом і порушують відповідні правила і досягають в період відбуття покарання або до моменту звільнення з місць позбавлення волі повноліття [2]. Кваліфікуючу ознаку (минула протиправна поведінка) мають складні проступки, передбачені ч. 3 ст. 178 КУпАП - розпивання спиртних напоїв в громадських місцях та поява в громадських місцях у п'яному вигляді особи, яка двічі протягом року піддавалась адміністративному стягненню за такі дії та проступки за ч. 2 ст. 2041 КУпАП - незаконне перетинання або спроба незаконного перетинання державного кордону України особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень, передбачених частиною першою цієї статті.

Суб'єктивна сторона вище зазначених проступків, як правило, характеризується наявністю у суб'єкта адміністративного правопорушення прямого умислу. Виключенням з цього правила може слугувати лише один склад, передбачений ст. 1731 - поширювання неправдивих чуток. Дане правопорушення може бути вчинено умисно, якщо

особа, яка його вчинила, розуміла неправдивість поширюванню чуток і бажала або свідомо допускала настання шкідливих наслідків їх поширення. Можливим є вчинення цього правопорушення і при небережній формі вини [3]. Вчинок людини завжди є результатом взаємодії його психічного стану, осмислення, вивчення, оцінки конкретних життєвих ситуацій і здійснюванню на підставі цього дій. Дії осудної особи знаходяться під контролем його свідомості і волі. Іншими словами, осудна особа спочатку аналізує життєву ситуацію, моделює варіанти свого вчинку, оцінює можливі його наслідки і, якщо вони відповідають її потребам, чинить конкретні, "схвалени" свідомістю дії. Потім настає самооцінка цих дій та їх наслідків, аналіз ситуації, що виникла, моделюється і відбувається черговий вчинок. Отже, психічне ставлення особи до вчиненого діяння, зокрема й до протиправного, - обов'язковий компонент свідомої життєдіяльності.

Аналіз статистичних даних щодо застосування виправних робіт як виду адміністративного стягнення свідчить, що найбільший відсоток юридико-фактичних підстав застосування виправних робіт становлять адміністративні правопорушення, що посягають на громадський порядок та громадську безпеку, менший - на порядок управління, а ще менший - на власність. Так, наприклад, за даними Запорізького обласного управління статистики лише у 2002 році виправні роботи були передбачені у 112 постановках, при цьому 2 - за посягання на власність, 85 - за адміністративні правопорушення, що посягають на громадський порядок та громадську безпеку, 4 - за появу у громадських місцях у п'яному вигляді, 81 - за дрібне хуліганство, 25 - за адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління. У 2003 році ці показники дорівнювали всього 192, із них 10 - за посягання на власність, 154 - за адміністративні правопорушення, що посягають на громадський порядок та громадську безпеку, 2 - за появу у громадських місцях у п'яному вигляді, 152 - за дрібне хуліганство, 28 - за адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління. У 2004 році - всього 212, із них 7 - за посягання на власність, 156 - за адміністративні правопорушення, що посягають на громадський порядок та громадську безпеку, 3 - за появу у громадських місцях у п'яному вигляді, 153 - за дрібне хуліганство, 49 - за адміністративні

правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління. У 2005 році - всього 241, із них 14 - за посягання на власність, 189 - за адміністративні правопорушення, що посягають на громадський порядок та громадську безпеку, 13 - за появу у громадських місцях у п'яному вигляді, 176 - за дрібне хуліганство, 38 - за адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління [4].

Враховуючи саме ці обставини, високий ступінь суспільної шкідливості всіх перелічених адміністративних проступків, за вчинення яких передбачено застосування виправних робіт, специфічні особливості структурних елементів їх складів, вкотре необхідно зацентрувати увагу на адекватності усієї системи адміністративних стягнень вчинюванню адміністративних правопорушень і в контексті цього на унікальності виправних робіт як комплексного, інтегруючого стягнення. В даному випадку ведеться мова про поєднання матеріального та обмежувального (особистого) аспекту і як наслідок такого поєднання - максимальну ефективність при досягненні мети адміністративного стягнення зокрема, і досягненні кінцевої мети адміністративної відповідальності в цілому. Отже, як бачимо, юридико-фактичні підстави застосування виправних робіт є найбільш суспільно шкідливі діяння, які за статистичними даними, досить часто зустрічаються серед різновидів адміністративних правопорушень, які вчиняються у різних регіонах України. Отже, це дає підстави підтримати пропозицію групи вчених-адміністративістів щодо доцільності збереження виправних робіт як виду адміністративного стягнення як реакції держави на вчинення саме таких правопорушень, із тим, щоб зберегти адекватність реакції держави на вчинення правопорушень. Вищезазначені правопорушення відрізняються підвищеним ступенем суспільної шкідливості, ускладненим характером.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кодекс України об адміністративних правопорушеннях: Научно-практичний коментарій. Видання четверте. - Харків: ООО "Одиссей", 2003. - 880 с.
2. Там само.
3. Там само.
4. Статистична звітність по Запорізькій області за 2002-2005 р.р. - Запоріжжя, 2006. - С. 17-19.